

Lluís d'Avinyó, cavaller vinculat a aquesta ciutat i relacionat amb Carles, príncep de Viana. Aquesta identificació es realitza gràcies a la documentació exhumada sobre aquest cavaller, la seua vinculació amb Tarragona, tal com es palesa en una de les poesies més conegudes del recull i d'altres citacions que faciliten la reconstrucció del context: al·lusió a la viuda Ribes, també citada per Romeu Llull, a Crespa, que no correspon a Crespi de Valldaura com s'havia cregut fins ara, i la dedicatòria d'una poesia a una dama de la família Cardona, una poesia elogiosa de ressò marquià, acompanyada de nombroses glosses marginals que encara fan més interessant el llegat d'aquest poeta.

Com a cloenda del volum es fa una presentació del projecte Transmédie que consisteix en la realització d'un corpus de traduccions medievals al francès al llarg de l'edat mitjana. El seu director, Claudio Galderisi, prepara un inventari exhaustiu, amb una informació bibliogràfica també exhaustiva, de manera que es reunisca un catàleg de textos traduïts amb informació sobre les seues fonts, la seua tradició textual, el seu context de producció i recepció.

El volum ressenyat constitueix, doncs, un notable recull de treballs erudits que tracten un ventall ample de textos amb els seus problemes de transmissió. Els textos literaris, fonamentalment poètics, ocupen la major part del volum però també hi trobem la transmissió més primerenca de les obres de Ramon Llull, el *Llibre dels Fets* del rei Jaume I i textos científics. Al costat dels estudis centrats en una obra o document en concret, el volum conté d'altres treballs més teòrics, com el de Maria Careri dedicat a l'ecdòtica o el de Lino Leonardi sobre el procés d'adopció de l'escriptura vertical en poesia. Els estudis compilats en aquest volum *Translatar i transferir* faciliten la comprensió sobre els problemes de la transmissió del saber tant en el moment de producció, com també els problemes amb què es poden trobar hui en dia els estudiosos que han de desxifrar, amb les dades i la documentació conservada, com es va construir el saber medieval i com s'ha d'interpretar. No hi ha dubte que cada treball dels membres del Grup Narpan representa una fita en els estudis filològics actuals, però alhora obri noves expectatives d'investigació de la cultura medieval.

MOLL, Antoni L. i Josep SOLERVICENS: *La Poètica renaixentista a Europa. Una recreació del llegat clàssic*, Lleida: Punctum & Mimesi, 2011; «Poètiques», núm. 2.

MATHIAS LEDROIT

Université Paris-Sorbonne, París IV

Havent-nos lliurat, a la tardor del 2009, una primera aproximació als conceptes clau de les poètiques del Barroc (MOLL & SOLERVICENS 2009), Josep Solervicens i Antoni-Lluís Moll ens ofereixen un segon volum dedicat als conceptes i a

les poètiques del Renaixement. *La Poètica renaixentista a Europa. Una recreació del llegat clàssic* aplega les actes del segon col·loqui organitzat per l'equip de recerca *Mimesi*¹ que se celebrà a la Universitat de Barcelona a l'octubre de 2009. Consta de set contribucions distribuïdes en set capítols precedits d'una declaració d'intencions introductòria de Josep Solervicens en la qual, hi tornarem, exposa detalladament la metodologia.

D'entrada, el lector s'adonarà que els organitzadors han optat per una publicació multilingüe (català, castellà, francès, italià i anglès), la qual cosa pot dificultar-ne la lectura, tot i que aquestes són llengües que, en principi, els romanistes dominen. A més, en aquests temps en què l'anglès s'ha convertit en *lingua franca*, *Mimesi* i *Punctum* privilegien la diversitat lingüística, la qual cosa, al nostre parer, s'ha d'agrair.

Els estudis sobre el Renaixement compten amb una bibliografia molt nodrida que s'ha consolidat i renovat al llarg dels últims deu anys, tant en el terreny de la literatura com en el de les arts i de la història. Estudiosos com Peter Burke, per posar-ne només un exemple, han prestat una atenció acuradíssima a la «recepció de nuevas formas de la cultura italiana y de la Antigüedad clásica por intermedio de Italia» (BURKE 2000: 15). Sense rebutjar del tot la influència que tingué la Itàlia del *Quattrocento* en la difusió per tot Europa dels conceptes heretats de l'Antiguitat, Josep Solervicens pretén, però, matisar aquest enfocament que considera massa italo-centrista: «Sense qüestionar en cap moment la clara precocitat, l'elevada densitat i la màxima subtilitat de les poètiques italianes, el plantejament d'aquest volum [...] assumeix que les idees literàries del Renaixement tenen una dimensió europea [...]» (p. 9). De fet, treballs comparatius recents, com ara els d'Anne Duprat (DUPRAT 2009) o de María José Vega, Lara Vilà i Cesc Esteve (ESTEVE & VEGA 2004 i VEGA & VILÀ 2010) han proporcionat una visió força més europea, més «transnacional» (p. 9) de l'evolució i de la transmissió dels textos i dels conceptes al llarg de tot el segle XVI i part del XVII.

El principal interès del volum, i més globalment de la recerca duta a terme pel projecte *Mimesi* des de la seva creació, és de caire metodològic. En lloc de centrar-se, però sense menysprear-los, en el context i en els autors o fins i tot en els gèneres com s'acostuma a fer, aquest volum es proposa estudiar i precisar el sentit dels conceptes, situar-los en el sistema teòric del Renaixement i estudiar-ne la dinàmica. No es tracta, per tant, d'examinar la influència que van exercir els conceptes heretats de l'Antiguitat en la formulació de noves teories literàries, sinó d'explorar com els teòrics van renovar, o sigui recrear, aquests conceptes per a adaptar-los als gèneres moderns que no constaven en les classificacions antigues i, d'altra banda, per donar-los nous sentits. Així doncs, es tracta d'analitzar la «recreació» del llegat clàssic.

Els set articles es reparteixen en quatre grans parts: una primera dedicada a la poètica neoplàtonica (Bernard Huss, Roger Friedlein), una segona a la poètica

1. <http://stel.ub.edu/mimesi>

neoristotèlica (Brigitt Kappl, Anne Duprat i Josep Solervicens), una tercera a l'hermogenisme (Roland Béhar) i una última als referents teòrics en llengües vernacles, i més precisament a l'àmbit català (Cesc Esteve i Antoni-Lluís Moll).

Bernard Huss estudia el furor poètic i evidencia tres reconceptualitzacions diferents. Per Marsilio Ficino, el furor poètic «è una delle quattro sottospecie del furor divino» (p. 24), que es converteix en una «arma dottrinale» destinada a retornar l'ànima a la divinitat, ja que aquella «non può sprofondare nella trascendenza mentre è in unione con il corpo» (p. 27-28). Cristoforo Landino el té pel «strumento di conoscenza della verità» (p. 29). Lorenzo Giacomini i Francesco Patrizi, en canvi, fan fusionar el furor amb elements d'encuny aristotèlic per arribar a concebre'l, respectivament, com «una sorta di estrema concentrazione spirituale del poeta sull'oggetto da rappresentare poeticamente» (p. 35) o com «l'intensificazione di quella predisposizione» del poeta (p. 38).

Brigitt Kappl, per la seva banda, ressegueix, amb molts detalls, la significació de la catarsi a l'obra d'Aristòtil i posa en relleu la diversitat de sentits que els teòrics italians van atorgar al concepte. Mentre uns teòrics consideren la catarsi una «educació de les emocions», d'altres hi veuen una manera de purgar-se d'aquestes mateixes emocions o, més senzillament, d'acostumar-s'hi.

Roger Friedlein, a través de l'anàlisi de tres exemples de narrativització del furor poètic (un de castellà, un de francès i un de portuguès), mostra el caràcter modelable del concepte que topa amb les exigències de l'autor i, sobretot, del relat. No són els relats que s'adapten als conceptes, sinó més aviat el contrari.

Anne Duprat analitza la relació entre el concepte aristotèlic de *mimesis* i el gènere èpic i destaca el paper que aquest darrer va exercir, com a cavall de Troia, en la teorització d'altres gèneres típics del Renaixement, com ara el *roman*, el *romanzo*, el poema cavalleresc i la novel·la.

Josep Solervicens examina les recuperacions de les teories d'Aristòtil a l'obra d'alguns teòrics italians i estableix dos models de recepció. D'una banda, un sistema purista com el de Francesco Robortello i, d'una altra, un sistema més heterodox. Teòrics com Bonciani, Sigonio, Tasso, Viperano i Torelli completen i amplien el sistema aristotèlic en afegir-hi la novel·la i el diàleg per arribar a establir-ne una classificació que s'adeqüi a la diversitat de formes textuals vigent.

En la seva anàlisi dels comentaris de Fernando de Herrera a l'obra de Garcilaso de la Vega, Roland Béhar posa en relleu com els «sagrados despojos» de l'Antiguitat afavoreixen la restauració del llegat del món clàssic i, d'altra banda, donen un nou impuls a la creació literària. Per Fernando de Herrera, «no todo se puede hacer imitando a la Idea de la estética antigua, y es preciso adaptar las formas al cambio de los tiempos» (p. 175).

L'últim capítol del llibre va dedicat a les teories aparegudes a l'àmbit català. D'entrada, Cesc Esteve i Antoni-Lluís Moll adverteixen la dificultat de reunir un corpus de textos normatius, atès que «la teoria literària d'àmbit català no produeix monografies autònomes durant el Renaixement» (p. 199). Això no significa, però, que la literatura en llengua catalana no hagués generat una reflexió teòrica.

ca, i el corpus de textos reunits pels autors, de fet, ho confirma. Cesc Esteve i Antoni-Lluís Moll ofereixen una visió de la recepció de les tradicions literàries (platonisme, aristotelisme i hermogenisme) que vinculen amb la tradició vernacle emergent, basant-se en fragments de textos de Joan Àngel, Antoni Llull, Joan Núñez, Joan Boscà, Pere Antoni Beuter i Joan Pujol. Analitzen, d'altra banda, el procés de valoració de la capacitat expressiva de la llengua catalana com a llengua literària i, simultàniament, mostren com Ausiàs March es converteix en una figura tutelar del model poètic mitjançant l'èmfasi posat en «la imatge d'un March antic, docte i honest» (p. 222).

Aquest mètode, prou inèdit, ja que fins ara ambdues tradicions s'havien estudiat per separat, els permet situar els fragments de poètiques catalanes dins del panorama literari europeu. Tot plegat, Cesc Esteve i Antoni-Lluís Moll, conjuntament amb els estudis de Josep Solervicens sobre el Barroc (MOLL & SOLERVICENS 2009: 151-182), ens demostren que els territoris de parla catalana no queden del tot aïllats dels principals corrents literaris de l'època moderna i que, fins i tot, van saber iniciar un pensament teòric propi.

A tall de conclusió, aquest ric volum ens ensenya que el Renaixement es caracteritza, abans de tot, per la seva capacitat de fusionar diferents tradicions literàries i que el redescobriment dels conceptes i de les tipologies clàssics van obrir pas a una regeneració dels conceptes claus heretats de l'Antiguitat, és a dir, com ho suggereix el subtítol de les actes, a una «recreació del llegat clàssic». De tal manera, aquest segle tan prolífic s'ha de considerar, en paraules d'Anne Duprat, no solament com «un conservatori, sinó també com un laboratori d'experimentacions de formes i de modes de significació nous» (p. 148, traducció nostra). I pel que fa a l'àmbit català, Cesc Esteve i d'Antoni-Lluís Moll evidencien la vitalitat d'una literatura en llengua catalana que molts crítics i filòlegs han considerat, i consideren encara, decadent.

Les lectures profitoses sempre susciten preguntes i *La Poètica renaixentista* en suscita unes quantes. Si és cert que el Renaixement va consistir en una restauració o, dit d'una altra manera, un redescobriment i una recreació del llegat antic, les contribucions d'Anne Duprat i de Roger Friedlein ens suggereixen que alguns gèneres van funcionar com a cavalls de Troia, tal com el gènere èpic o el de l'epopeia: «La teoria del poema heroic procedeix [...] d'un pensament retòric i gramatical tradicional de la imitació; és, sens dubte, la més antiga, ja que funciona gairebé sense discontinuïtat des de Ciceró [...] i segueix durant l'edat mitjana i la tornem a trobar a les obres de Petrarca i Boccaccio» (p. 141-142, traducció nostra). Per tant, sembla que ens podríem interrogar, també, sobre l'herència dels deu segles que separen els textos renaixentistes dels seus models, sobretot si tenim en compte que, en paraules de Jacques Le Goff, el fet que «la idea mateixa de 'Renaixement', la lògica intel·lectual dels segles xv i xvi, correspon a uns dels costums més fonamentals de la cultura medieval per la qual innovar consisteix en mirar constantment cap enrere i referir-se a les Autoritats antigues i de l'Antiguitat» (LE GOFF 2004: traducció nostra). De fet, els teòrics es van formar

dins d'un àmbit medieval i l'emergència d'idees noves al tombant del segle xvi propicia una tensió entre el pensament medieval i la modernitat renaixentista. Per tant, quina empremta va deixar la tradició medieval? Potser, més endavant, valdria la pena buscar els rastres, o més aviat els vestigis, d'aquests cavalls de Troia.

BIBLIOGRAFIA

- BURKE (2000): Peter Burke, *El Renacimiento europeo. Centros y periferias*, Barcelona: Crítica, 2000.
- DUPRAT (2009): Anne Duprat, *Vraisemblances. Poétiques et théorie de la fiction, du Cinquencento à Jean Chapelin (1500-1670)*, París: Honoré Champion.
- ESTEVE & VEGA (2004): Cesc Esteve i María José Vega (eds.), *Idea de la lírica en el Renacimiento (entre Italia y España)*, Pontevedra: Miravel editorial.
- LE GOFF (2004): Jacques Le Goff, *Un long Moyen Âge*, París: Tallendier.
- MOLL & SOLERVICENS (2009): Antoni-Lluís Moll i Josep Solervicens, *La poètica barroca a Europa. Un nou sistema epistemològic i estètic*, Lleida: Punctum & Mimesi, «Poètica», 1.
- VEGA & VILÀ (2010): María José Vega i Lara Vilà (eds.), *La teoría de la épica en el siglo xvi (España, Francia, Italia y Portugal)*, Pontevedra: Academia del Hispanismo.

DESPUIG, Cristòfol: *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, Enric Querol i Josep Solervicens (eds.), Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011; «Textos i Estudis de Cultura Catalana», núm. 172.

GEMMA PELLISSA PRADES

Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Catalana
gemmapellisa@gmail.com

Enric Querol i Josep Solervicens presenten el text dels *Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa* (1557) de Cristòfol Despuig en una edició crítica que parteix, per primera vegada, de la collació dels dos testimonis complets de l'obra —el manuscrit B-20 de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (A), que data de l'inici del segle XVIII i l'edició de Fidel Fita de 1877 (E), basada, també, en un manuscrit del segle anterior, en aquest cas no conservat— i de tres còpies fragmentàries que fins ara no s'havien tingut en compte en cap edició dels *Col·loquis* —el manuscrit GM/144 de la Biblioteca del Patriarca, copiat per Josep Torner cap al 1614 (B); el manuscrit 239 del fons Baluze de la Bibliothèque Nationale de France, copiat per Jeroni Pujades el 1623 (C) i la traducció castellana de Francesc Martorell de 1626 (D)—.